

Hamide BAĞÇECİ

**SİYASAL KATILIM
ARACI OLARAK REFERANDUM:
Avrupa Birliği ve Türkiye Uygulamaları**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	XVII
GİRİŞ.....	1
1. Çalışmanın Konusu	1
2. Çalışmanın Amacı	3
3. Çalışmanın Yöntemi.....	4
4. Çalışmanın Planı.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM SİYASAL KATILIM

I. SİYASAL KATILIMIN ANLAMINI	11
A. Siyasal Katılım Kavramı	11
B. Siyasal Katılım Biçimleri	15
1. Genel Olarak	15
2. Yeni Nesil Siyasal Katılım Modeli: Dijital Katılım	18
a. Bilgi Otobanı: İnternet.....	19
b. Siyasal Katılımda İnternetin Katkısı	21
C. Siyasal Katılım Araçları	25
1. Siyasal Katılım Hakları.....	26
a. Seçimler ve Oy Hakkı	29
aa. Seçimlerin Serbestliğı İlkesi	32

bb. Genel Oy İlkesi.....	34
cc. Eşit Oy İlkesi.....	37
dd. Tek Dereceli Seçim İlkesi - Doğrudan Oy.....	39
ee. Gizli Oy, Açık Sayım ve Döküm İlkesi	41
ff. Makul Aralıklarla Seçim Yapılması İlkesi	43
b. Seçme, Seçilme ve Siyasal Faaliyette Bulunma Hakları...43	
aa. Aktif Seçim Hakkı	44
aaa. Aktif Seçim Hakkının Olumlu Koşulları	44
aaaa. Vatandaşlık.....	44
bbbb. Yaş	46
cccc. Seçmen Listesine Yazılı Olmak.....	46
bbb. Aktif Seçim Hakkının Olumsuz Koşulları.....	47
aaaa. Kısıtlılık	47
bbbb. Kamu Hizmetlerinden Yasaklılık ve Hükümlülük	48
bb. Pasif Seçim (Seçilme) ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı.....	52
aaa. Pasif Seçim Hakkının Olumlu Koşulları.....	53
aaaa. Vatandaşlık.....	53
bbbb. Yaş ve Öğrenim.....	55
bbb. Pasif Seçim Hakkının Olumsuz Koşulları	56
aaaa. Kısıtlılık	56
bbbb. Askerlikle İlişği Olmamak.....	56
cccc. Kamu Hizmetlerinden Yasaklılık ve Hükümlülük	57
dddd. Anayasa'da Belirtilen Suçlardan Mahkum Olmak.....	58
eeee. Bazı Meslek Gruplarında Yer Almak	58
2. Siyasal Katılım Özgürlükleri	60
a. Siyasi Parti Özgürlüğü	60
b. İfade Özgürlüğü.....	63
D. Değerlendirme	68
II. SİYASAL KATILIM DEMOKRASİ İLİŞKİSİ	69
A. Demokrasinin Tanımı ve Temel İlkeleri.....	70
1. Genel Olarak.....	70

2. Demokrasinin Temel İlkeleri.....	75
a. Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması	76
b. Seçimler	76
c. Hukukun Üstünlüğü ve Hukuk Devleti.....	77
d. Kuvvetler Ayrılığı.....	78
3. Egemenliğin Kaynağı Bakımından Demokrasi	80
a. Halk Egemenliği.....	82
b. Ulus Egemenliği.....	84
B. Egemenliğin Kullanılmasına Bağlı Demokrasi Biçimleri.....	86
1. Temsili Demokrasi	86
a. Genel Olarak	86
b. Temsili Demokrasinin Dönüşümü: Katılımcı Demokrasi	89
2. Doğrudan Demokrasi	92
a. Doğrudan Demokrasinin Gelişimi	92
b. Doğrudan Demokrasinin Geleneksel Kapsamı	94
c. Yeni Nesil Doğrudan Demokrasi: E- Demokrasi.....	95
aa. E-Demokrasi Kavramı	95
bb. E-Demokrasinin Araçları	102
aaa. E-Devlet (Elektronik Devlet).....	102
bbb. E- Oylama (Elektronik Oylama)	107
ccc. E-Yönetim (Elektronik Yönetim)	110
cc. Anayasa Yapım Sürecinde E-Demokrasi: İzlanda'da Anayasa Değişikliğine İlişkin Referandum Örneği.....	111
aaa. İzlanda Anayasa Konseyi'nin Çalışmaları.....	113
bbb. İzlanda Anayasa Değişikliğinin Referanduma Sunulması	114
3. Yarı Doğrudan Demokrasi	116
a. Yarı Doğrudan Demokrasinin Gelişimi.....	116
b. Yarı Doğrudan Demokrasinin Araçları.....	118
aa. Genel Olarak.....	118
bb. Halk Girişimi (initiative populaire)	121
aaa. Halk Girişimi Türleri	125

aaaa. Tasarımsız Halk Girişimi	125
bbbb. Tasarılı Halk Girişimi.....	125
cccc. Doğrudan ve Dolaylı Halk Girişimi	126
dddd. Gündem Girişimi (agenda initiative)	127
bbb. Farklı Hukuk Düzenlerinde Halk Girişimi.....	128
aaaa. İsviçre.....	128
(1) İsviçre Anayasal Düzenlemeleri.....	128
(2) Halk Girişiminin Başlatılmasında Usul.....	130
bbbb. ABD Eyaletleri ve Avustralya	134
(1) Kaliforniya: Halk Girişimi Yöntemi..	134
(2) Oregon: Halk Girişimi Yöntemi.....	136
(3) Avustralya: Gündem Girişimi Yöntemi	137
cc. Halk Vetosu (popular veto).....	138
aaa. Genel Olarak.....	138
bbb. Farklı Hukuk Düzenlerinde Halk Vetosu.....	140
aaaa. ABD Eyaletleri: Maine, Oregon ve Washington	140
bbbb. İtalya’da İptal Edici (Abrogatif) Oylama	142
dd. Değerlendirme	143

İKİNCİ BÖLÜM

REFERANDUM

I. SİYASAL KATILIM BİÇİMİ OLARAK REFERANDUM	147
A. Referandum Hakkında Genel Açıklamalar	147
1. Referandumun Tanımı	147
2. Referandumun Farklı Kullanım Biçimleri	149
3. Referandum - Plebisit Ayırımı.....	156
B. Referandumun Tarihsel Gelişimi	160
C. Referandumun Kuramsal Analizi	167
D. Değerlendirme	169
II. REFERANDUMUN TEMEL ÖZELLİKLERİ	170

A. Referandumun Hukuki Niteliği.....	170
B. Referandumun Demokratik Değerine İlişkin Yaklaşımlar	173
1. Temel İşlevleri Kapsamında Referandum.....	173
2. Temel Eleştiriler Kapsamında Referandum.....	176
3. Referandumun Demokrasiye Katkısı	179
C. Referandum Uygulamasında Ortaya Çıkan Temel Sorunlar: Adil ve Demokratik Bir Referandumun Gerçekleştirilmesinde Gözetilecek Kurallar	182
1. Genel Olarak.....	182
a. Seçmen Yeterliği	183
b. Siyasi Politikaların Belirlenmesi.....	186
c. Referandumlarda Yeterli Çoğunluk ve Etkileri.....	188
2. Referandum Sürecinin Düzenlenmesi	191
a. Referanduma Katılacaklar.....	191
b. Referandum Sorusu ve Oy Pusulası.....	193
c. Referandum Gündemi ve Zamanlama	197
d. Referandum Kampanyası	199
e. Referandumun Güvenliği: Gözlemciler ve İtiraz Mekanizması	200
D. Referandum Hareketlerini Etkileyen Faktörler	201
III. REFERANDUMUN SINIFLANDIRILMASI.....	203
A. Konuları Bakımından Sınıflandırma	204
1. Anayasal Referandum.....	204
a. Kurucu Referandum	205
b. Anayasa Değişikliği Referandumları.....	208
aa. Genel Olarak.....	208
bb. Farklı Hukuk Düzenlerinde Anayasa Değişikliği Referandumları	208
aaa. Danimarka	209
bbb. Fransa	209
ccc. İrlanda	211
ddd. İspanya.....	212

eee. İtalya	213
fff. Litvanya	214
ggg. Polonya	215
2. Kanun Referandumu	216
a. Kanun Referandumunun Kapsamı	216
b. Farklı Hukuk Düzenlerinde Kanun Referandumu	
Uygulamaları.....	218
aa. Arnavutluk	218
bb. Avusturya	219
cc. Danimarka.....	219
dd. Estonya.....	220
ee. Fransa	221
ff. İsviçre	222
gg. İrlanda	223
hh. Portekiz.....	224
3. Egemenliğin Uluslararası Kuruluşlara Devrine İlişkin	
Referandum	225
4. Referanduma Sunulacak Konuların Sınırlandırılması	228
a. Referanduma Sunulacak Konuların Belirlenmesi	229
b. Referanduma Sunulmayacak Konuların Belirlenmesi ..	229
B. Uygulanması Bakımından Referandumun Sınıflandırılması ..	234
1. Zorunlu Referandum.....	234
2. İhtiyari Referandum	237
3. Olaya Özgü (Ad Hoc) Referandum	240
4. Zorunlu ve İhtiyari Referandum Uygulamaları.....	241
a. Genel Olarak	241
b. Farklı Hukuk Düzenlerinden Uygulamalar.....	242
C. Sonucu Bakımından Referandumların Sınıflandırılması	247
1. Onay Referandumu.....	247
2. Danışma Referandumu	248
a. Genel Olarak.....	248
b. Farklı Hukuk Düzenlerinde Danışma Referandumu	
Uygulamaları.....	249

D. Başlatan Organ Bakımından Referandumun Sınıflandırılması	253
1. Yürütme Organının Başlattığı Referandum	253
2. Yasama Organının Başlattığı Referandum.....	255
E. Geçerli Olduğu Alan Bakımından Referandumların Sınıflandırılması.....	258
1. Uluslararası Referandum.....	258
2. Ulusal Referandum	263
3. Yerel Referandum	265
F. Farklı Hukuk Düzenlerinde Referandumların Denetlenmesi..	269
G. Değerlendirme	271

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE’DE REFERANDUM UYGULAMALARI

I. AVRUPA BİRLİĞİ REFERANDUMLARI.....	275
A. Referandum Türleri	275
1. Üyelik Referandumları.....	279
2. Antlaşma Revizyonları.....	280
3. Politika Referandumları	284
4. Diğer Ülke Referandumları	286
B. Avrupa Birliği Referandumlarının Yapılmasına Etki Eden Faktörler ve Amaçlar.....	287
C. Avrupa Birliği Referandumlarının Siyasal Katılıma Etkisi.....	289
D. Avrupa Birliği Referandumlarından Örnekler	292
1. Birleşik Krallık - Brexit Referandumu: “Kalmak ya da Gitmek”	292
a. Referandum Konusu.....	292
b. Yürütülen Kampanyalar ve Sonuç.....	293
2. Yunanistan Referandumu - Grexit	296
a. Referandum Konusu.....	296

b. Yürütülen Kampanyalar ve Sonuç	297
3. Macaristan “Göçmen” Referandumu.....	299
a. Referandum Konusu.....	299
b. Yürütülen Kampanyalar ve Sonuç.....	300
II. TÜRK HUKUKUNDA REFERANDUM.....	302
A. Türk Anayasalarında Referandum Düzenlemeleri	302
1. Türk Hukukunda Kurucu Referandum: 1961 ve 1982 Anayasalarının Kabulü	304
a. 1961 Anayasası Dönemi.....	304
aa. Anayasa'nın Hazırlanması ve 157 Sayılı Kanun.....	305
bb. Referanduma İlişkin Görüşler.....	308
cc. 1961 Anayasası'nın Referanduma Sunulma Süreci..	309
dd. 1961 Anayasası Referandumunun Hukuki Niteliği.....	311
b. 1982 Anayasası Dönemi.....	312
aa. 1982 Anayasası'nın Hazırlanması ve 2485 Sayılı Kanun	313
bb. 1982 Anayasası'nın Referanduma Sunulması.....	315
cc. 1982 Anayasa Referandumunun Hukuki Niteliği	316
2. Türk Hukukunda Anayasa Değişiklikleri Bakımından Öngörülen Referandum.....	318
a. Genel Olarak.....	318
b. 1982 Anayasası'nın Değiştirilmesi Usulü	320
aa. Teklif Aşaması.....	320
bb. Görüşme, Karar Yeter Sayısı ve Onay.....	321
cc. Anayasa Değişiklerinin Referanduma Sunulması... 323	
aaa. 1982 Anayasası'nın Orijinal Metninde Referandum	323
bbb. 1982 Anayasası'nda Zorunlu ve İhtiyari Referandum	324
ccc. 1982 Anayasası'na Göre Referandum Konusu Maddeler	327
dd. Anayasa Değişikliğine İlişkin Kanunun Resmi Gazete'de Yayımlanması.....	331

3. Türk Hukukunda Cumhurbaşkanı'nın Seçiminde Öngörülen Referandum	331
B. Türk Hukukunda Referandumun Yasal Temelleri	334
1. Genel Olarak.....	334
2. Referanduma Katılım.....	336
a. Referandumun Zamanı.....	336
b. Referanduma Katılma Yükümlülüğü	337
c. Referandumda Oy Kullanacaklar	338
d. Referandumun Sonucu.....	339
C. Türkiye'de Anayasa Değişikliği Referandumları	339
1. 6 Eylül 1987 Referandumu	340
2. 25 Eylül 1988 Referandumu.....	342
3. 21 Ekim 2007 Referandumu.....	344
4. 12 Eylül 2010 Referandumu.....	350
a. Referandum Paketi	350
b. Referanduma Sunuş.....	353
c. Anayasa Paketinin Anayasa Mahkemesi Tarafından Denetlenmesi.....	354
5. 16 Nisan 2017 Referandumu.....	357
D. Referandumun Yargısal Denetimi.....	361
1. Referandum Öncesi Denetim	362
2. Referandum Sonrası Denetim.....	366
3. Seçimlerin Genel Yönetimi ve Denetimi: Yüksek Seçim Kurulu	369
SONUÇ:	
Değerlendirme ve Öneriler	373
KAYNAKÇA	379